

PRAKTICKÁ METODIKA K ŘEŠENÍ ŠIKANY

Martin Dominik Polínek

BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003.
ISBN 80-86642-08-9.

Kniha Stanislava Bendla je, jak již její název napovídá, jakousi metodickou příručkou prevence a řešení šikany ve školách. Autor v knize věnuje podstatnou část teoretickým východiskům problému.

Kniha je účelně členěna na tři kapitoly (které se dále dělí na jednotlivé podkapitoly několika úrovní), z nichž první je úvodem, který odůvodňuje potřebu autora zabývat se popisovaným problémem. V této kapitole se též zabývá kořeny šikany ve smyslu „křtění nováčků“ – jakýchsi tradičních iniciačních rituálů. V dalších částech knihy však tento jev řadí spíše k okrajovým projevům šikany.

Druhá kapitola se snaží podchytit teoretická východiska šikany obecně, nejen v rámci škol, ale i v armádě. Dále se zde poměrně rozsáhle věnuje mobbingu. O bossingu se zmiňuje jen okrajově, přestože jej uvádí v názvu jedné z podkapitol. Největší prostor je zde však věnován (v rámci tématu knihy) šikaně ve školním prostředí. Autor se zde snaží o vymezení šikany, definuje její podstatu a rysy, uvádí některé z definic šikany, přičemž se opírá jak o českou i zahraniční odbornou literaturu, tak i o oficiální definici MŠMT. Dále zde rozčleňuje projevy šikany a ozřejmuje její vývojové stupně. Rozsáhleji se zabývá důsledky šikany, včetně charakterizace posttraumatické stresové poruchy. Dále se autor v teoretické části zabývá charakteristikou jednotlivých účastníků šikany, zaměřuje se jak na agresory a oběti – jejich specifika a společné charakteristiky, rozdíly mezi pohlavími v kontextu šikany, tak také na fenomén tzv. agresivních obětí. Zde autor ozvláštnuje a aktualizuje text velmi účelně a funkčně ukázkami z beletrie. Není zde opomenuta ani okolní sociální skupina, kterou autor nazývá mlčící menšinou (vychází z tvrzení, že v kolektivu se šikanou se postupem času většina na šikaně podílí). Dále se autor zaměřuje na příčiny šikanování ve škole, charakterizuje agresí a její příčiny. Zde je možno s autorem polemizovat. Autor uvádí jako jeden z negativních fenoménů to, že dívky si vybírají spíše takové hochy, kteří jsou agresivnější, dokáží se lépe prosadit. Dle recenzenta je zde lehce opomíjena biologická stránka problému. – Toto chování je v člověku

(a vůbec v živočišné říši) hluboce zakořeněno a souvisí s přírodním výběrem, s Darwinovou teorií o vývoji druhů, kdy jsou preferováni ti nejprizpůsobivější a nejodolnější jedinci, což však samozřejmě nemůže být omluvou agresivních projevů chování v lidské společnosti. Dále autor podává velmi subjektivní analýzu společnosti v kontextu sociálně-patologických jevů. Na závěr kapitoly autor popisuje postup při vyšetřování šikany, zaměřuje se především na tzv. strategii první pomoci, což je velmi účelné vzhledem k cílové skupině čtenářů knihy. Zde autor na praktických příkladech popisuje např. typy rozhovorů.

Třetí, nejrozsáhlejší kapitola (cca 2/3 celkového textu), se zabývá tématem vycházejícího z názvu knihy – prevenci a řešením šikany ve školách.

Zabývá se faktory bránícími řešení šikany ve školách, dále se zabývá prevencí šikany. S názorem autora, že v podstatě existují jen dvě úrovně (primární a sekundární prevence), lze souhlasit jen napůl. Terciální prevence přímo ve škole je možná jen obtížně, jak správně autor poznamenává, ale je otázkou diskuse, kam zařadit další pedagogická zařízení, jako např. střediska výchovné péče, diagnostické či výchovné ústavy. Nejrozsáhlejší část kapitoly zaujímá tzv. „desatero opatření k prevenci a řešení šikany“. V jednotlivých podkapitolách se autor zaměřuje na utopická (těžko proveditelná) opatření, zabývá se také nespécifickou prevencí (např. zatraktivněním obsahu a metod výuky). Věnuje se zde též prostředkům odhalování a diagnostikování šikany – pozorování, rozhovoru (zvláště metodě naslouchání) a dotazníku, kde uvádí praktické příklady depistážních dotazníků, a také se zabývá sociometrií jak z teoretického, tak i praktického hlediska.

Dalším bodem z desatera je pro autora práce s obětí. Podává zde praktické návody na posilování odolnosti, nácvik sociálních dovedností aj. Některé hry jsou však sporné, resp. se mohou v rukou nezkušeného pedagoga obrátit proti svému účelu. – Ovšem celá kniha je jakousi prevencí proti laickým zásahům v oblasti šikany. Dále zde nastiňuje metody práce s agresory, i když přiznává, že primární je pro něj pomoci obětem. Autor též neopomíjí popsat práci s ostatními žáky. Zde může čtenář nalézt řadu podnětů (tvorba žákovských smluv, chart tříd, peticí proti šikaně aj.) a může se inspirovat názornými příklady těchto dokumentů uvedenými v knize. Dále autor kardinalizuje význam mravní výchovy a pokouší se o její mezipředmětovou charakterizaci. Zaměřuje se však jen na ČJ a dějepis, opomíjí další předměty, ve kterých je pro mravní výchovu velký prostor, jako občanská či rodinná výchova. Velmi přínosné je pojednání o participaci žáků na prevenci a řešení šikany. Autor se inspirovává metodami ze zahraničí (např. žákovské poroty, peer mediation) a také představuje již fungující programy u nás (peer programy, žákovská samospráva...).

Předposledním bodem z desatera je spolupráce školy a rodičů. Toto je nazýváno jak z obecné roviny (spolupráce se všemi rodiči, hlavně v rámci primární prevence), tak také z pohledu specifík spolupráce s rodiči obětí a agresorů. Závěrečný bod desatera – spolupráce s dalšími institucemi – završuje celou kapitolu. Zde je pojednáno o komunitních programech, nevládních institucích (např. LATA, PětP) a institucích vycházejících ze zákona (MŠMT, policie ČR, odbor sociálně právní ochrany, střediska výchovné péče aj.).

Závěrem práce je jakési neformální, byť účelné shrnutí problému. V příloze pak je uveřejněno znění metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany. Nechybí též poznámkový aparát a seznam literatury.

Celkový přínos knihy je velmi dobrý jak v teoretických východiscích, tak i v praktických doporučeních. Text se tak může stát velmi účinnou pomůckou pro pracovníky s dětmi, především ve školství, kterým může dopomoci ke kvalitnějšímu zvládnutí prevence a řešení šikany. Snad jediným nedostatkem z pohledu recenzenta je mnohdy časté opakování již jednou popsanych jevů. Např. v úvodu třetí kapitoly autor mluví obecně o represí, což na stejné straně obdobně zopakuje v samostatné podkapitole. I přes tento drobný nedostatek je kniha velmi kvalitní a poutavá.

Anotace

Autor se zabývá recenzí knihy Stanislava Bendla „Prevence a řešení šikany ve škole“. Stručně charakterizuje strukturu a obsah knihy. K některým otázkám připojuje vlastní komentář, příp. polemizuje s autorem.

Klíčová slova

Šikana, agresivita, prevence a řešení, agresor, oběť.

The author wrote a review on Stanislav Benda's publication "Prevention and treatment of bullying in schools". At first he shortly characterized structure and content of the publication. And secondly he added comments on some of the issues and eventually disagreed with some of the ideas.

Bullying, aggressiveness, prevention and treatment, aggressor, victim.